

CO VŠE VÍME O PROGRAMU EKOŠKOLA?

Shrnutí hlavních zjištění z vědeckých výzkumů o dopadu Ekoškoly

Ekoškola je jedním z nejvíce zkoumaných programů environmentální výchovy na světě. Provedené výzkumy v řadě zemí prokázaly **dobré výsledky Ekoškoly ve třech oblastech**:

1. Ekoškola **zlepšuje ekologický provoz škol** a snižuje negativní dopad škol a okolních komunit na životní prostředí,
2. Ekoškola **rozvíjí znalosti, dovednosti, postoje i chování žáků** vztažené k ochraně životního prostředí a udržitelnému rozvoji
3. Ekoškola **zvyšuje kvalitu školního kurikula, didaktické kompetence učitelů** a efektivitu managementu školy, např. v oblasti plánování.

Některé výzkumy ale také odhalily **dílič nedostatky** v realizaci programu ve školách nebo bariéry, které brání jeho úspěšnému naplňování. To nám umožňuje **pracovat na dalším zlepšení** metodiky Ekoškoly a zvýšit potřebnou podporu učitelům v oblastech, které si to zasluhují.

I. Výzkumy realizované v ČR

ČINČERA, Jan. 2008. Evaluace programu Ekoškola

První výzkum provedený v Ekoškolách v ČR. Zkoumali jsme rozdíly ve znalostech, dovednostech, postojích a chování žáků sedmých tříd. Srovnávali jsme žáky ze škol, které program Ekoškola již měly dobře zavedený a získaly titul Ekoškola, s žáky ze škol, které teprve v tomto roce s programem Ekoškola začínaly. Potvrdilo se, že žáci ze škol, které získaly titul Ekoškola:

- se chovají k životnímu prostředí šetrněji, než ostatní žáci, třídí častěji odpad, účastní se dobrovolných akcí pro přírodu či dobrovolných sbírek, šetří vodou a na nakupování si častěji berou vlastní tašky;
- častěji než ostatní studenti sdílí pocit, že mají možnost svým jednáním ovlivňovat stav životního prostředí;
- mají vyšší míru znalostí o odpovědném environmentálním chování v oblasti ekomanagementu;
- působí ve svém okolí jako názoroví vůdci, kteří doma i s kamarády diskutují o problémech životního prostředí.

V tomto výzkumu naopak nebylo prokázáno, že by program Ekoškola měl vliv na:

- environmentální akční dovednosti žáků;
- rozvoj partnerské spolupráce mezi žáky a pedagogy;
- zlepšení školního klimatu pociťovaného žáky.

Článek prezentující výzkum a jeho výsledky byl publikován v odborném časopise *Envigogika*: <http://envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/article/view/30/32>. Rádi zájemcům poskytneme také kompletní zprávu z výzkumu.

ČINČERA, Jan. Ekoškola 2012: Evaluační zpráva

Rozsáhlý výzkum provedený na vzorku více než 1200 náhodně vybraných žáků 7. - 9. tříd z 38 škol zapojených do programu Ekoškola. Zajímalo nás, nakolik Ekoškola rozvíjí tzv. akční kompetence, tj. znalosti, dovednosti a postoje potřebné k odpovědnému environmentálnímu jednání, a s čím rozvoj těchto kompetencí souvisí.

Žákům jsme zadali test, který ověřoval jejich schopnost řešit komplexní problémy a navrhnout řešení pro úspory spotřeby vody a energie v reálných situacích, se kterými se žáci ve škole nesetkali. Ukázalo se, že použitý test byl pro žáky poměrně náročný. Žáci chybovali zejména v úkolech předpokládajících vyhodnocení dostupných informací.

Hlavním zjištěním výzkumu bylo, že úroveň akčních kompetencí žáků souvisí především s tím, nakolik žáci pocítují možnost zapojovat se do rozhodování v Ekoškole a ve škole obecně. Členové Ekotýmu dosahovali vyšší úrovně akčních kompetencí než žáci, kteří nebyli členy Ekotýmu. Členové Ekotýmu také vnímali míru své participace na rozhodování ve škole jako vyšší než ostatní žáci.

Pocitovaná míra participace žáků souvisela s tím, jak byli žáci ve třídě a ve škole spokojeni, jak byli spokojeni se svým členstvím v Ekotýmu a jak hodnotili program Ekoškola. To vše zároveň souviselo s nasazením učitele v Ekoškole a s četností schůzek Ekotýmu.

Článek prezentující výzkum byl s názvem *Eco-Schools: what factors influence pupils' action competence for pro-environmental behaviour?* Publikován v odborném časopise *Journal of Cleaner Production*:

https://www.researchgate.net/publication/265508067_Eco-Schools_What_factors_influence_pupils'_action_competence_for_pro-environmental_behavior.

Rádi zájemcům poskytneme také kompletní evaluační zprávu v češtině.

ČINČERA, Jan; KOVÁČIKOVÁ, Silvia. Ekoškola 2012: Evaluační zpráva z kvalitativní části výzkumu.

Kvalitativní výzkum sledující fungování Ekoškoly z pohledu žáků. Za nepřítomnosti učitele jsme provedli rozhovory s žáky, kteří jsou členy Ekotýmů ve školách. Objevili jsme velké rozdíly v tom, jak jednotlivé Ekotýmy hodnotí Ekoškolu a její přínosy.

Některé Ekotýmy bylo možné charakterizovat jako Hybatele. Tyto týmy měli za sebou zkušenost s úspěšnými projekty zaměřenými na změnu prostředí školy a jeho okolí. Žáci v nich mohli navrhnout vlastní projekty a měli velkou autonomii v jejich realizaci. S úspěchem se s týmem identifikovali a byli na něj hrdí. S ostatními žáky vycházeli bez větších konfliktů.

Jiné Ekotýmy hráli spíše roli Bojovníků. Týmy se soustředili více na kontrolu ekologického provozu ve škole, včetně kontroly svých spolužáků. Převažovali také činnosti organizované učitelem či osvětové akce. Prosazování pravidel ekologického chování vedlo členy Ekotýmu až ke konfliktům se spolužáky, kteří je ignorovali. Tyto Ekotýmy se tak konfrontovali s neúspěchem a měli pochybnosti o smyslu své práce.

Další týmy sdíleli některé charakteristiky obou předchozích skupin. Dominantní úlohu v nich zpravidla hrál učitel, žáci ale byli se svojí rolí spíše spokojeni a s úspěchy Ekotýmu se identifikovali.

Význam, jaký žáci Ekoškole přisuzovali, vyplýval především z toho, jaký typ aktivit v Ekoškole dělali a nakolik měli možnost podílet se na rozhodování.

Autoři výzkumu doporučili TEREZE, jako národnímu koordinátorovi Ekoškoly, posílit metodickou pomoc učitelům při realizaci programu a podporovat ve školách především to, aby žáci měli možnost se dobrovolně zapojovat, navrhovat a samostatně uskutečňovat vlastní projekty.

Článek prezentující výzkum byl s názvem *Being an EcoTeam Member: Movers and Fighters* publikován v odborném časopise *Applied Environmental Education & Communication*:

https://www.researchgate.net/publication/273404275_Being_an_EcoTeam_Member_Movers_and_Fighters. Rádi zájemcům poskytneme také kompletní evaluační zprávu v češtině.

KRAJHANZL, Jan. Evaluace Ekoškoly 2012: Participace očima žáků a koordinátorů

Rozsáhlý výzkum provedený na vzorku více než 1000 náhodně vybraných žáků 7. - 9. tříd z 35 škol zapojených do programu Ekoškola. Prostřednictvím dotazníků, na které odpovídali učitelé – koordinátoři Ekoškoly, členové Ekotýmu a ostatní žáci z Ekoškol, jsme mapovali, jakým způsobem se žáci zapojují do realizace Ekoškoly a co ovlivňuje jejich ochotu k participaci.

Toto jsou některá z nejdůležitějších zjištění výzkumu:

- Program Ekoškola je žáky na školách vysoce oceňován: Ekoškolu hodnotí pozitivně 96 % členů Ekotýmu (jako „úplně nejlepší!“ 35 %) a 75 % ostatních žáků (nejlépe 19 %).
- Značné popularity se těší také koordinátoři Ekoškoly (učitelé), které kladně hodnotí 94 % členů Ekotýmu (ocenění „úplně nejlepší“ 54 %) a 83 % ostatních žáků (nejlépe je hodnotí 33 %).
- Členství v Ekotýmech vnímá pozitivně 96 % členů (z toho 43 % úplně nejlépe).
- Ekoškola je přijímána i okolím zúčastněných: pozitivně by ji podle žáků hodnotilo 77 % jejich rodin (u Ekotýmu 88 %), ale také 70 % spolužáků (u Ekotýmu 72 %).
- Členové Ekotýmu i další žáci oceňují na Ekoškole zejména to, že jejím prostřednictvím mohou dělat něco prospěšného (pro svou školu, pro životní prostředí apod.) a že přináší možnost se něco nového naučit či poznat, v čem je kdo dobrý.
- Ekoškola pravděpodobně posiluje přesvědčení žáků, že mohou ovlivnit dění ve své škole: nejenže jsou o svých možnostech ovlivňovat věci ve škole více přesvědčeni členové Ekotýmu než ostatní žáci, ale s délkou členství v Ekotýmu toto přesvědčení roste a žáci ze škol s titulem věří tomu, že mohou ovlivňovat dění ve své škole, více než žáci ze škol bez titulu.
- Úspěšnost Ekoškoly mezi žáky je spojena více s působením Ekotýmu než s aktivitou koordinátora (učitele). Pokud je Ekotým s ostatními žáky v kontaktu a je vnímán pozitivně, posiluje tím zapojení ostatních do realizace Ekoškoly. Čím více ale Ekotým další žáky „buzeruje“, tím menší je na škole ochota k participaci, samotná participace a dokonce i akční kompetence.
- Participace na Ekoškole je úzce propojená s ochotou participovat. To dokazuje, že Ekoškola je skutečně založená na dobrovolnosti.

Tento výzkum nebyl publikován v odborných časopisech. Rádi však zájemcům poskytneme kompletní výzkumnou zprávu.

ČINČERA, Jan; BROUKALOVÍ, Lenka a Václav. 2014. Ekoškola pro mateřské školy: evaluační zpráva

Výzkum realizovaný na mateřských školách v rámci pilotáže Ekoškoly pro mateřské školy. Na vzorku více než 400 dětí a 16 učitelek ze školek jsme zkoumali, jaký má Ekoškola vliv na postoje dětí k životnímu prostředí a jak ji učitelky hodnotí.

Výzkum prokázal, že zapojení do Ekoškoly pravděpodobně pomáhá posilovat přátelské postoje dětí v mateřských školách k životnímu prostředí. Na posilování postojů přitom nemá vliv, zda je dítě členem Ekotýmu, nezáleží také na jeho pohlaví.

Ukázalo se, Ekoškola je na mateřských školách pojímána dvěma velmi odlišnými způsoby. Podle tzv. instrumentálního pojetí chápou učitelky Ekoškolu jako prostor pro cílené ovlivňování postojů a chování dětí. Aktivita programu určují učitelky, případně ve spolupráci s rodiči. Děti jsou do určité míry „objektem“ jejich výchovného působení, přestože se na řadě škol mohou k programu vyjadřovat a pokládat dílčí návrhy.

Podle druhého, tzv. emancipačního pojetí, je cílem Ekoškoly především otevřít prostor pro posilování kompetencí dětí k samostatnému rozhodování, přijímání odpovědnosti a participaci na životě školky. Učitelky berou rodiče a děti jako partnery v rozhodování a společně plánují činnost školky. Protože pro děti jsou témata, o kterých se má rozhodovat (např. úspory vody) ještě poměrně nová, učitelky hledají způsob, jak je nejprve vybavit potřebnými znalostmi a dovednostmi.

Instrumentální pojetí Ekoškoly bylo ve zkoumaném vzorku školek většinové. Emancipační pojetí se jednoznačně vyskytovalo u 3 školek (cca 19 % vzorku). Řada školek ale hledá určitý kompromis, tj. v různé míře se snaží hledat prostor pro diskusi s dětmi, případně posílit spolupráci s rodiči.

Na základě získaných dat nelze říct, že by emancipační pojetí programu vedlo k většímu dopadu na postoje žáků, než instrumentální. Pro formování postojů dětí na mateřské škole je zřejmě klíčové to, že děti vidí, že environmentální tematika je pro jejich učitelky důležitá, a posilují se tak jejich postoje k životnímu prostředí jako sociální norma.

Článek prezentující výzkum byl s názvem *Eco-School in kindergartens: the effects, interpretation, and implementation of a pilot program* publikován v odborném časopise *Environmental Education Research*: https://www.researchgate.net/publication/281613449_Eco-School_in_kindergartens_the_effects_interpretation_and_implementation_of_a_pilot_program. Rádi zájemcům poskytneme také kompletní evaluační zprávu v češtině.

II. Výzkumy o Ekoškole realizované v zahraničí:

Bajd, B., & Leščanec, T. (2011). The Influence of the Eco-School and Healthy School Projects on Environmentally Responsible Behaviour of Primary School Pupils. *Education and Healthcare*, 79–85.

Boeve-de Pauw, J., & Van Petegem, P. (2011). The Effect of Flemish Eco-Schools on Student Environmental Knowledge, Attitudes, and Affect. *International Journal of Science Education*, 33, 1513–1538.

Boeve-de Pauw, J., & Van Petegem, P. (2013). The Effect of Eco-Schools on Children's Environmental Values and Behaviour. *Journal of Biological Education*, 47, 96–103.

Breiting, S., Mayer, M., Mogensen, F. (2005). *Quality criteria for eco-schools: Guidelines to enhance the quality of education for sustainable development*.

Emilie, S. A. (2014). *An investigation of stakeholder participation and learning in two schools within the Seychelles Eco-school programme*.

Fazio, X., Karrow, D. D. (2012). Negotiating the constraints of schools: environmental education practices within a school district. *Environmental Education Research*, (October), 1–17.

Kerret, D., Orkibi, H., & Ronen, T. (2014). Green perspective for a hopeful future: Explaining green schools' contribution to environmental subjective well-being. *Review of General Psychology*, 18(2), 82–88.

Krnel, D., & Naglic, S. (2009). Environmental literacy comparison between eco-schools and ordinary schools in Slovenia. *Science Education International*, 20(1), 5–24.

Lotz-Sisikta, H., & Schudel, I. (2007). Exploring the practical adequacy of the normative framework guiding South Africa's National Curriculum Statement. *Environmental Education Research*, 13(2), 245–263.

McNaughton, M. J. (2007). Sustainable development education in Scottish schools: the Sleeping Beauty syndrome. *Environmental Education Research*, 13(5), 621–638.

Mogensen, F., Mayer, M. (2005.) *ECO-schools: trends and divergences. A Comparative Study on ECO-school development processes in 13 countries*. Vienna: Austrian Federal Ministry of Education.

MossGamblin, K. (2013). Becoming a sustainabilitychef: anempirical model of sustainabilityperspectives in educationalleaders. *EnvironmentalEducationResearch*, (April 2014), 1–2.

O' Mahony, M.J., Fitzgerald, F. (2001.)*The Performance oftheIrish Green-SchoolsProgramme. Resultsofthe Green-SchoolsResearchProjects*. Environmentaleducation unit.

Ozsoy, S., Ertepinar, H., &Saglam, N. (2012). Caneco-schoolsimproveelementaryschoolstudents' environmentalliteracylevels? *Asia-PacificForum on Science Learning and Teaching*, 13(2), 1–25.

Pirrie, A., Elliot, D.,McConnell, F.; Wilkinson, E.J.(2006.)*EvaluationofEco-Schools Scotland*. Glasgow: University of Glasgow.

Report, F. (2007). *People and Work Unit EvaluationoftheEco-Schoolsprogramme in Wales* Pobol yGwaith, (August).

Rosenberg, E. (2008.)Eco-Schools and theQualityofEducation in SouthAfrica: Realisingthepotential. *SouthernAfricanJournalofEnvironmentalEducation*. Vol. 25, p. 25-43.

Shallcross, T., O'Loan, K., &Hui, D. (2000). Developing a SchoolFocusedApproach to Continuing Professional Development in SustainabilityEducation. *EnvironmentalEducationResearch*, 6(4), 363–382.

Spinola, H. (2015). Environmentalliteracycomparisonbetweenstudentstaught in Eco-schools and ordinaryschools in the Madeira Island region of Portugal. *Science Education International*, 26(3), 392–413.

Wards, K.,Schnack, K. (2003.)Perspectives on theEco-SchoolsProgramme: Anenvironment / educationdialogue. *SouthernAfricanJournalofEnvironmentalEducation*. Vol. 20, p. 142-148.